

Sygn. akt I PK 238/19

POSTANOWIENIE

Dnia 28 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera

w sprawie z powództwa J. R.
przeciwko C. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł.
o ryczałty za noclegi,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 28 października 2020 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w Ł.
z dnia 16 kwietnia 2019 r., sygn. akt VIII Pa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 1.350
(jeden tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Ł., wyrokiem z 11 września 2015 r., zasądził od strony pozwanej C. spółki z o.o. w Ł. na rzecz powoda J. R. szczegółowo opisane w sentencji wyroku kwoty pieniężne tytułem ryczałtu za noclegi wraz z ustawowymi odsetkami.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powód był pracownikiem pozwanej spółki od 31 marca 2010 r. do 21 listopada 2013 r., zatrudnionym w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku kierowcy w transporcie międzynarodowym. Stawka zasadnicza wynagrodzenia powoda wynosiła 2.075 zł miesięcznie brutto. Powód,

wraz z podpisywaniem kolejnych umów o pracę, każdorazowo podpisywał oświadczenie, że przyjął do wiadomości oraz zobowiązał się do przestrzegania przepisów regulaminu pracy i regulaminu wynagradzania obowiązujących u strony pozwanej. Powód jeździł w podróże służbowe na okres 5-6 tygodni samochodami ciężarowymi marki Volvo lub Veco Stralis; jeździł po Polsce oraz poza jej granicami – m.in. do Francji, Niemiec, Belgii, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Holandii, Luksemburga, Austrii, Włoch, Słowacji, Czech, Słowenii, Szwajcarii. Podczas podróży powód nie miał zapewnionego przez pozwaną noclegu w hotelu. Nocował w kabinie pojazdu, którym jeździł, wyposażonej w dwie leżanki – jedną do spania, drugą do rozłożenia rzeczy osobistych. Kabina, w której powód nocował, nie była klimatyzowana, jej dezynfekcji dokonywał na własny koszt; nie miała dostępu do wody, nie była wyposażona w koce, pościel i ręczniki. Na noclegi powód zatrzymywał się na parkingach w miejscach strzeżonych, gdzie miał dostęp do toalety, z prysznicą mógł korzystać tylko na większych stacjach. Powód opłacał sanitariaty z własnych pieniędzy. Zdarzało się, że nocował również pod zakładami, w których odbywał się załadunek lub rozładunek. W tych miejscach nie było sanitariatów, z których mógłby skorzystać. Powód w czasie postoju oddalał się od pojazdu jedynie na odległość wzroku. Nie miał dodatku za dozorowanie pojazdu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że rozliczenie powoda z tytułu podróży służbowej obejmowało jedynie diety w kwotach po 25 lub 45 euro na dobę. Dieta nie wystarczała na opłacenie noclegu w hotelu lub motelu. Powód otrzymywał od pracodawcy zaliczki na opłaty płatnych parkingów i na naprawę drobnych awarii. Nigdy nie nocował w hotelach, nigdy nie przedstawił pozwanej rachunków dokumentujących poniesione przez niego koszty. Strona pozwana nie zgłaszała zarzutów co do matematycznego wyliczenia przez powoda wysokości ryczałtu za noclegi, których liczba również nie była kwestionowana.

Sąd Rejonowy przyjął, że zgodnie z art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2010 r., poz. 1155), obowiązującym od 3 kwietnia 2010 r., kierowcy w podróży służbowej przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem zadania służbowego, ustalane na zasadach określonych w art. 77⁵ § 3-5 k.p. W ocenie Sądu przepisy wykonawcze, o których mowa w art. 77⁵ § 2 k.p., ustalają minimalny standard

wszystkich świadczeń z tytułu podróży służbowej (diety, zwrotu kosztów przejazdu, noclegu i innych wydatków), które w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę mogą być uregulowane jedynie korzystniej dla pracownika; w razie braku takich regulacji lub uregulowania mniej korzystnego dla pracownika, będą miały zastosowanie przepisy wykonawcze. Zdaniem Sądu Rejonowego, odesłanie z art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców do art. 77⁵ § 3-5 k.p. oznacza pośrednio odesłanie do art. 77⁵ § 2 k.p., a w konsekwencji uznanie, że kierowcy-pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu według zasad ustalonych w przepisach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., chyba że korzystniejsze dla niego zasady zostały ustalone w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę.

Sąd pierwszej instancji uznał, że zapewnienie powodowi miejsca do leżenia w kabinie samochodu ciężarowego pozwala na wykorzystanie przez kierowcę odpoczynku dziennego, natomiast nie oznacza zapewnienia mu przez pracodawcę bezpłatnego noclegu, a taki stan rzeczy uprawnia pracownika do otrzymania od pracodawcy zwrotu kosztów noclegu co najmniej na warunkach i w wysokości określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.).

Zdaniem Sądu Rejonowego, materiał dowodowy zgromadzony w sprawie nie pozwala na ustalenie, aby w umowie o pracę zawartej z powodem lub w innym akcie obowiązującym u strony pozwanej został przewidziany dla powoda jakiegokolwiek ryczałt za noclegi w podróży służbowej. Ponadto, pozwana nie wykazała żadnym dokumentem (nie złożyła do akt regulaminu wynagradzania obowiązującego u niej w spornym okresie), aby strony kiedykolwiek ustaliły warunki nabywania i wysokość ryczałtu za noclegi w czasie podróży służbowych powoda. Sąd uznał za nieprzekonujące i niekonsekwentne stanowisko pozwanej, że pod pozycją "diety" zostały rozliczone również ryczałty za noclegi, ponieważ pozwana początkowo podnosiła, że ryczałt za noclegi nie należy się powodowi z uwagi na zapewnienie mu bezpłatnego noclegu w przystosowanej do tego kabinie pojazdu, a

później, że wypłata ryczału za noclegi następowała w ramach korzystnie określonej diety. Sąd pierwszej instancji podkreślił, że ani w umowie o pracę, ani w innym dokumencie zawierającym oświadczenia pracownika nie jest przewidziane, że diety stanowią również ekwiwalent wydatków na noclegi, a także, że definicja diety wynika z treści rozporządzeń, które wymieniają osobno diety oraz zwrot kosztów przejazdów, dojazdów i noclegów. W konsekwencji Sąd Rejonowy stwierdził, że samo ustalenie, iż pracodawca nie zapewniał bezpłatnego noclegu, przesądza o skuteczności roszczenia o ryczałt za nocleg, którego wysokość nie jest uzależniona od tego, czy i w jakiej wysokości pracownik poniósł rzeczywiste koszty tego noclegu, ponieważ ryczałt nie przysługuje jedynie wtedy, gdy pracodawca zapewnił pracownikowi bezpłatny nocleg w warunkach hotelu (motelu), a nie w dostosowanej do spania kabinie pojazdu.

Sąd Okręgowy w Ł., wyrokiem z 22 grudnia 2015 r., oddalił apelację strony pozwanej od przytoczonego wyroku Sądu Rejonowego.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i przyjął je za własne; podzielił również wywody prawne zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Uznał, że materiał dowodowy nie pozwala na ustalenie, aby w jakimkolwiek akcie obowiązującym u strony pozwanej został przewidziany dla powoda ryczałt za noclegi w podróży służbowej. Strona pozwana w toku postępowania przez Sądem pierwszej instancji nie przedłożyła do akt sprawy żadnego regulaminu wynagradzania obowiązującego u niej w czasie zatrudnienia powoda, a ponadto w postępowaniu apelacyjnym nie wniosła o dopuszczenie dowodu z takiego dokumentu. Regulamin wynagradzania obowiązujący w spółce pełnomocnik pozwanej przedłożył na zobowiązanie Sądu. Z regulaminu obowiązującego na dzień podjęcia przez powoda zatrudnienia nie wynika, zdaniem Sądu, jaką część diety należnej powodowi w kwocie 40 euro z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju stanowił ryczałt za noclegi, a jaką część pozostałe koszty socjalne. Dopiero zarządzeniem nr 7 (aneksem do regulaminu wynagradzania z 24 października 2012 r.) w pozwanej spółce ustalono zryczałtowany koszt noclegu w wysokości 10 euro, automatycznie obniżając o tę kwotę wysokość dotychczas wypłacanej pracownikowi diety. Sąd drugiej instancji, podobnie jak Sąd pierwszej instancji, stwierdził, że zmiana regulaminu

wynagradzania przewidująca dla powoda mniej korzystne warunki płacy (obniżenie diety), powinna dla swojej skuteczności zostać dokonana w drodze porozumienia zmieniającego bądź wypowiedzenia zmieniającego. Wobec braku potwierdzenia, że pracodawca dokonał takich czynności, zdaniem Sądu Okręgowego, należało uznać, że przez cały okres świadczenia pracy przez powoda obowiązywały wcześniejsze ustalenia poczynione między stronami w zakresie wysokości diety. Sąd ponadto zauważył, że złożone przez stronę pozwaną rozliczenia kosztów podróży służbowej do sierpnia 2013 r. zawierały jedynie pozycję „dieta” i nie zrównywały tego świadczenia z ryczałtem za noclegi. W ocenie Sądu drugiej instancji, nie sposób przyjąć, że strony – zawierając umowę o pracę – uzgodniły, że dieta będzie zawierać w ramach kwoty przeznaczonej na pokrycie kosztów socjalnych także ryczałt za noclegi.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że ryczałt za noclegi nie przysługuje jedynie wtedy, gdy pracodawca zapewnił pracownikowi bezpłatny nocleg w warunkach hotelu (motelu). Sąd nie zgodził się ze stwierdzeniem pozwanego pracodawcy, że skoroienne okresy odpoczynku mogą być wykorzystane w pojeździe, to dochodzony ryczałt nie jest należny, a dokonane w regulaminie pracy zastrzeżenie, pozbawiające kierowców nocujących w kabinie samochodów prawa do tego świadczenia, jest uprawnione.

W ocenie Sądu drugiej instancji o zasadności apelacji nie może decydować też to, że powód od początku zatrudnienia wiedział, iż będzie nocować w kabinie pojazdu i nigdy nie żądał od pracodawcy zwrotu kosztów noclegu, akceptując ten stan rzeczy aż do rozwiązania stosunku pracy. Sąd wyjaśnił, że przyjęcie do wiadomości poszczególnych warunków pracy, godzenie się na nie, nie może być utożsamiane ze zrzeczeniem się prawa do należnych świadczeń, w sytuacji gdy obiektywnie oceniając, takie warunki pracy uzasadniają wypłatę poszczególnych świadczeń zagwarantowanych prawem. Za całkowicie bezzasadny Sąd uznał zarzut apelacji, że prawo do otrzymania ryczałtu za nocleg jest uzależnione od rzeczywistego poniesienia przez pracownika kosztów noclegu, powołując się w tym zakresie na ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowisko, że ryczałt przysługuje nawet wtedy, gdy pracownik nie poniósł faktycznie kosztów z tym związanych.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z 22 grudnia 2015 r. wniosła strona pozwana.

Sąd Najwyższy, wyrokiem z 30 maja 2017 r., I PK 148/16 (LEX nr 2319690), uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy wyraził pogląd, zgodnie z którym, jeżeli przyznane w regulaminie wynagradzania świadczenie było nazwane dietą i przekraczało wielokrotnie wysokość diety wynikającą z powszechnie obowiązujących przepisów, to konieczne jest ustalenie, jaka część tego świadczenia była dietą, a jaka jego część stanowiła ryczałt za noclegi. Nie do przyjęcia jest, aby w spornych okresach kierowcy nie przysługiwały żadne świadczenia z tytułu kosztów noclegu w podróży służbowej. Jednak z drugiej strony nie można w okolicznościach sprawy zaakceptować rozstrzygnięcia kwalifikującego świadczenie nazwane dietą wyłącznie jako pokrywające koszty wyżywienia. Tak więc przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy powinien dokonać ustaleń dotyczących tego problemu.

Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Okręgowy w Ł., wyrokiem z 16 kwietnia 2019 r., częściowo uwzględnił apelację strony pozwanej i zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego z 11 września 2015 r. w ten sposób, że zasądził od strony pozwanej C. spółki z o.o. w Ł. na rzecz powoda J. R. określone w sentencji wyroku kwoty tytułem ryczałtu za noclegi wraz z ustawowymi odsetkami; umorzył postępowanie w zakresie kwoty 8.249 zł oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie. Ponadto Sąd Okręgowy oddalił apelację strony pozwanej w pozostałej części.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w stanie prawnym ukształtowanym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15 (OTK-A z 2016 r., poz. 93; Dz.U. z 2016 r., poz. 2206), roszczenie powoda o ryczałt za noclegi nie przysługuje na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza

granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 235, poz. 1991 ze zm.), ponieważ od 29 grudnia 2016 r. nastąpiła utrata domniemania zgodności z Konstytucją tej regulacji prawnej.

Sąd Okręgowy zauważył ponadto, że w rozpoznawanej sprawie, po zmianie przepisów prawa ze skutkiem *ex tunc*, do rozliczania wydatków związanych z kosztami podróży służbowych powoda może mieć zastosowanie tylko art. 77⁵ § 1 k.p., który przyznaje pracownikowi prawo do pokrycia przez pracodawcę należności związanych z podróżą służbową. Jeżeli strony w umowie o pracę bądź w innych aktach je obowiązujących ustaliły zasady i sposób rozliczania należności za podróż służbową w transporcie międzynarodowym, to te ustalone kwoty wyczerpują ewentualną możliwość wywodzenia przez pracowników roszczeń w związku z podróżami służbowymi. Powyższe stanowisko wynika między innymi z wyroku Sądu Najwyższego z 9 marca 2017 r., I PK 309/15 (LEX nr 2273875).

Sąd drugiej instancji ustalił, że pozwana spółka dokonywała rozliczeń z powodem zgodnie z zasadami określonymi w regulaminie wynagradzania i wypłacała powodowi świadczenia z tytułu podróży służbowej, obliczone zgodnie z postanowieniami zakładowego aktu prawnego. Okoliczności tej nie zaprzeczył powód, czego dowodzi uzasadnienie pozwu, z którego wynika, że powód domaga się zasądzenia ryczałtów za noclegi zgodnie z przepisami rozporządzeń o należnościach z tytułu podróży służbowych, nie zaś na podstawie regulaminu wynagradzania. Treść przepisów wewnętrznych spółki oraz zasady rozliczania kosztów podróży zagranicznych powoda były zatem jasno określone i akceptowane przez strony. Wszelkie poniesione wydatki były zwracane przez pozwaną spółkę powodowi na tej właśnie podstawie.

Z wydanej w toku postępowania apelacyjnego pisemnej uzupełniającej opinii biegłego z zakresu rachunkowości wynika natomiast, że porównując dokonane wypłaty z tytułu należności przysługujących w związku z podróżami służbowymi poza granice kraju i odnosząc je do minimalnych należności z tego tytułu wynikających z przepisów prawa powszechnie obowiązującego (diety z tytułu podróży na terenie państwa, w którym powód faktycznie przebywał), przyjąć należało, że pozwana spółka nie zaspokoila wszelkich roszczeń powoda z tego tytułu określonych przepisami wewnątrzzakładowymi. Co prawda, wypłacane diety przewyższały świadczenia z tego tytułu określone przepisami powszechnie

obowiązującymi, lecz nie stanowiły w pełnym zakresie pokrycia ryczałtów za noclegi.

W ocenie Sądu Okręgowego brak podstaw do wyliczenia należnych powodowi świadczeń na podstawie wyłącznie kwot minimalnych należności z tego tytułu, wynikających z przepisów powszechnie obowiązujących, przy przyjęciu diet z tytułu podróży służbowych w wysokości obowiązującej tylko na terenie kraju. Co prawda w aktualnym stanie prawnym generalnie brak podstaw do wyliczania tych należności, w sytuacji obowiązywania przepisów wewnętrznych, na podstawie stawek przepisów powszechnych dotyczących podróży służbowych poza granicami kraju, jednakże nie należy tracić z pola widzenia, że w rozpatrywanym przypadku wyliczenie należnych powodowi świadczeń z tytułu diet według stawek zagranicznych wynikających z rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie zasad ustalania oraz wysokości należności przysługujących pracownikowi z tytułu podróży poza granicami kraju znajduje wprost swoją podstawę w punkcie 5b umów o pracę powoda. W ramach tego postanowienia umownego, pracodawca zobowiązał się wypłacać diety według takich stawek jak te obowiązujące, gdy wykonywana jest zagraniczna podróż służbowa.

Sąd Okręgowy miał na uwadze podkreśloną wprost przez Sąd Najwyższy na gruncie rozpatrywanego przypadku okoliczność, że wypłacane powodowi należności były sformułowane jako „zryczałtowana dieta”. Z ustaleń faktycznych sprawy wynika, że pracodawca ustalał stosunkowo wysokie stawki zryczałtowanej diety dziennej z tytułu podróży służbowych poza granicami kraju, wynoszącej w poszczególnych okresach 45 euro i 25 euro. Jednocześnie w przepisach zakładowych obowiązywała regulacja, że ryczałt za noclegi nie mógł być niższy niż ryczałt należny za nocleg z tytułu podróży służbowej na terenie kraju, wynikający z powszechnie obowiązującego w tym zakresie rozporządzenia. W ocenie Sądu Okręgowego, świadczenie ustalone przez strony stosunku pracy na poziomie 45 i 25 euro nie dotyczyło zatem tylko diet w rozumieniu kwot przeznaczonych na pokrycie kosztów wyżywienia i inne drobne wydatki socjalne. Tak wysoka dieta wypłacana przed cały okres zatrudnienia powoda miała pokrywać całość jego roszczeń z tytułu diet, jak również ryczałt za noclegi. Można zatem przyjąć, że świadczenie określone przepisami wewnątrzzakładowymi w postaci „zryczałtowanej

diety” miało służyć pokryciu wszelkich kosztów podróży służbowej, przy czym z uwagi na uznanie przez pracodawcę, że zapewnił pracownikowi nocleg w kabinie pojazdu, jego zamiarem była wypłata dodatkowo świadczenia związanego z ryczałtem za noclegi na poziomie minimalnym, określonym w umowie o pracę, a więc według takich stawek jak te obowiązujące wówczas, gdy wykonywana jest podróż służbowa na terenie kraju. Przy takim podejściu możliwe jest przyjęcie stanowiska, że w „diecie” wypłacanej powodowi był zawarty również ryczałt za noclegi w kwocie odpowiadającej minimalnym stawkom z tego tytułu określonym w przepisach powszechnie obowiązujących, a więc równowartość ryczałtu z tytułu podróży służbowej na terenie kraju. Takie postanowienie pracodawca zawarł w regulaminie wynagradzania (§ 7 p. 3 regulaminu).

W związku z tymi okolicznościami, Sąd drugiej instancji uznał, że Sąd Rejonowy w zaskarżonym wyroku niesłusznie dał prymat przepisom rozporządzeń wykonawczych, wydanych z upoważnienia art. 77⁵ § 2 k.p. W sprawie powinny znaleźć zastosowanie przede wszystkim przepisy zakładowe (regulamin pracy i regulamin wynagradzania) oraz umowa o pracę, które ustalały należności z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. Prowadzi to do wniosku, że uzasadnione okazały się apelacyjne zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. Zarzuty te prowadziły do uwzględnienia apelacji w części dotyczącej rozstrzygnięcia obejmującego ryczałty za noclegi i zmiany wydanego w tym zakresie wyroku przez zasądzenie na rzecz powoda kwot określonych ostatecznie opinią biegłego i znajdujących podstawę w przepisach wewnątrzzakładowych. Sąd odwoławczy orzekł ponadto, że brak przesłanek do całkowitego oddalenia powództwa na podstawie art. 8 k.p., czyli do uznania, że powód nadużył swych praw podmiotowych, dochodząc spornych ryczałtów za noclegi.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z 16 kwietnia 2019 r. wniosła strona pozwana. Zaskarżając wyrok w części oddalającej jej apelację, oparła skargę kasacyjną na podstawach naruszenia prawa materialnego:

(a) art. 190 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez wydanie rozstrzygnięcia w sprawie na podstawie przepisów, które mocą wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, zostały usunięte z systemu prawa i nie mogą stanowić podstawy roszczeń powoda;

(b) art. 77⁵ § 3 i 4 k.p. w związku z § 9 ust. 1 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju oraz § 8 ust. 1 i ust. 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej w związku z art. art. 77⁵ § 2 k.p., przez ich błędną wykładnię i uznanie, że zgodnie z powołanymi przepisami prywatny przedsiębiorca musi ustalić wysokość świadczeń z tytułu podróży służbowej pracownika na poziomie nie niższym niż wynikający z powołanych wyżej aktów wykonawczych, podczas gdy minimalnym standardem, poniżej którego pracodawca nie może ustalić wysokości tych świadczeń, jest wysokość diety, która nie może być niższa niż dieta z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju określona dla pracownika, o którym mowa w art. 77⁵ § 2 k.p.;

(c) art. 77⁵ § 3 - 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju oraz § 8 ust. 1 i 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej, przez ich błędną wykładnię, która doprowadziła Sąd do uznania, że pracownikowi przysługuje wypłata ryczałtu za nocleg bez względu na fakt poniesienia realnych kosztów, mimo użycia przez ustawodawcę określenia „zwrot kosztów noclegu”;

(d) art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 415 k.p.c. przez ich błędną wykładnię i uznanie, że złożenie wniosku o zwrot wypłaconych należności w postępowaniu

przed Sądem drugiej instancji na skutek ponownego rozpoznania sprawy jest spóźniony, podczas gdy wniosek taki może być złożony do czasu zamknięcia rozprawy.

Strona skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i zmianę poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w Ł. przez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych; ewentualnie o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Ł., a w przypadku stwierdzenia podstaw - o uchylenie w całości również zaskarżonego orzeczenia Sądu Rejonowego w Ł. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi. Wniosła ponadto o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, skarżąca powołała się na potrzebę wykładni przepisów prawnych: art. 14 i art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. 2014, poz. 1502) oraz § 9 ust. 1 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju oraz § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej, budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie, szczególnie w związku z postanowieniem wstępnym Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 18 lutego 2016 r. (C-325/15), w którym Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że zgodnie z art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) nr 561/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego, kierowcaienne okresy odpoczynku i skrócone tygodniowe okresy odpoczynku poza bazą może wykorzystywać w pojeździe, który posiada odpowiednie miejsce do spania i pojazd znajduje się na postoju. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził, że prawo unijne nie

nakłada w tym przypadku obowiązku wypłacania pracownikowi kierowcy jakichkolwiek należności za czas noclegu w kabinie.

Dodatkowo konieczność wykładni przepisów powstała w związku z wydaniem przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 24 listopada 2016 r., K 11/15. Po dacie wydania wymienionego wyroku Trybunału Konstytucyjnego istnieją istotne rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych, czy też samego Sądu Najwyższego, orzekających o zasadności roszczeń kierowców o zapłatę ryczałtów za noclegi i w tym zakresie zachodzi konieczność wskazania kierunku orzekania sądom powszechnym, rozpoznającym sprawy już zawisłe, jak i sprawy prawomocnie zakończone, które przyjdzie rozpoznawać tym sądom wskutek składanych skarg o wznowienie postępowania po wyroku TK.

Ponadto, w ocenie strony skarżącej, w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne: czy świadczenie z tytułu ryczałtu za noclegi w podróży służbowej ma charakter realny, czy abstrakcyjny, a mianowicie czy świadczenie to należne jest bez względu na zaistnienie faktu poniesienia kosztów noclegu przez pracownika.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania oraz o zasądzenie od pozwanej na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia w celu jej merytorycznego rozpoznania.

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Nie przysługuje od każdego orzeczenia sądu drugiej instancji, które nie satysfakcjonuje strony skarżącej. Wnosi się ją do Sądu Najwyższego od prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji poza tokiem instancji. Jej przyjęcie do merytorycznego rozpoznania musi być uzasadnione istotnym interesem publicznym, w szczególności potrzebą dokonania wykładni przepisów, które jeszcze nie doczekały się sądowej interpretacji albo budzą poważne wątpliwości, rozstrzygnięciem istotnych zagadnień prawnych, zwłaszcza o charakterze precedensowym,

dotychczas nierozważanych przez Sąd Najwyższy, wreszcie wyeliminowaniem orzeczeń oczywiście i rażąco wadliwych. Skuteczne wniesienie skargi kasacyjnej doznaje istotnych ograniczeń, które pozwalają Sądowi Najwyższemu na wstępną selekcję spraw, które będą merytorycznie rozpoznane (tzw. przedsąd). Ustawodawca uznaje za doniosłe zadania Sądu Najwyższego związane przede wszystkim z doskonaleniem wykładni prawa i jego stosowania, ujednolicaniem orzecznictwa, rozwojem jurysprudencji, a w dalszej kolejności zadania polegające na eliminacji w dostępnych granicach orzeczeń niegodnych ochrony ze względu na oczywiste naruszenie prawa lub wydanie ich w warunkach nieważności.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie (sporządzone odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Strona skarżąca powołuje się na dwie okoliczności uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania: potrzebę wykładni przepisów prawa, które budzą wątpliwości, szczególnie po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, oraz konieczność rozstrzygnięcia istotnego zagadnienia prawnego, dotyczącego charakteru prawnego ryczału.

Warto przypomnieć, że przez istotne zagadnienie prawne rozumie się problem o charakterze prawnym, nie zaś faktycznym albo wynikającym z

zarzucanych przez skarżącego uchybień sądu, powstały na tle konkretnego przepisu prawa, mający charakter nowy i rzeczywisty w tym znaczeniu, że jego rozstrzygnięcie stwarza realne i poważne trudności, którego wyjaśnienie ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, lecz także innych podobnych spraw (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 16 maja 2018 r., II CSK 15/18, LEX nr 2499790). Z kolei skuteczne powołanie przez skarżącego przesłanki przewidzianej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie, lub istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania, na czym polegają wątpliwości związane z jego rozumieniem oraz przedstawienia argumentacji świadczącej, że wątpliwości te mają rzeczywisty i poważny charakter, nie należą do zwykłych wątpliwości, które wiążą się z procesem stosowania prawa. W przypadku, gdy w ramach stosowania tych przepisów powstały już w orzecznictwie sądów rozbieżności, skarżący powinien je przedstawić, jak też uzasadnić, że dokonanie wykładni przepisów jest niezbędne do rozstrzygnięcia konkretnej sprawy.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia tych kryteriów, w obecnym stanie rzeczy nie istnieje konieczność dokonywania po raz kolejny wykładni przepisów mających zastosowanie w rozpoznawanej sprawie ani skonstruowane przez stronę skarżącą zagadnienie prawne nie miałoby znaczenia dla rozstrzygnięcia tej sprawy.

Należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15, przewartościował układ podstaw prawnych mających zastosowanie do kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym, domagających się zasądzenia na ich rzecz różnych świadczeń z tytułu podróży służbowych, przede wszystkim ryczałtów za noclegi. Wpływ wyroku Trybunału Konstytucyjnego na sytuację prawną kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym ocenił Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28), a także w licznych wyrokach wydanych już po tej uchwale, poczynając stycznia 2018 r. Sąd Najwyższy w orzeczeniach tych przyjął, że usunięcie przez Trybunał Konstytucyjny z porządku prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie oznacza, iż powstała

luka w przepisach regulujących zasady rozliczania kosztów związanych z podróżami służbowymi kierowców w transporcie międzynarodowym. Do pracowników-kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują bowiem zastosowanie ogólne reguły rozliczania kosztów podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. Wynika to bezpośrednio z art. 5 k.p. oraz jego odpowiednika, czyli art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców (por. wyrok Sądu Najwyższego z 22 sierpnia 2018 r., III PK 71/17, LEX nr 2539181). Stanowisko to potwierdzają liczne wypowiedzi Sądu Najwyższego. Pogląd ten należy uznać za trwale ukształtowany.

Należy również zwrócić uwagę, że z powoływanego przez stronę skarżącą wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE z 18 lutego 2016 r., C-325/15, nie tyle wynika, że kierowcom zatrudnionym w transporcie międzynarodowym nie przysługują żadne należności za noclegi w kabinie samochodu w transporcie międzynarodowym, lecz że prawo Unii Europejskiej, w tym art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. „nie stoi na przeszkodzie” krajowym regulacjom, które określają warunki, w jakich kierowcy mogą domagać się zwrotu kosztów noclegów wynikających z działalności zawodowej przewoźnika. Oznacza to, że regulacje wspólnotowe nie wyłączają ani nie modyfikują krajowych przepisów (zawartych w ustawach i rozporządzeniach wykonawczych do ustaw, w tym do Kodeksu pracy) lub układowych, regulaminowych oraz umownych postanowień o przysługiwaniu spornych ryczałtów, w tym nie zastępują braku takich regulacji. W tym kontekście podkreśla się w szczególności, że zakładowe lub umowne regulacje wyłączające obowiązek pracodawców pokrywania kosztów noclegów kierowców w międzynarodowym transporcie samochodowym w związku z zapewnieniem im noclegów w kabinach pojazdów są „bezskuteczne i nie mają mocy prawnej” (por. wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2018 r., III PK 158/16, LEX nr 24502454).

Skarga kasacyjna strony pozwanej została sporządzona po wydaniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28). Strona skarżąca formułując tezę o potrzebie wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości, w szczególności w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, nie dostrzegła, że podnoszone przez nią kwestie zostały już w orzecznictwie ujednolicone. Rolę tę spełniła właśnie powołana

uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 października 2017 r. Wyjaśniono w niej wszystkie zgłoszone przez stronę pozwaną wątki. Potwierdzono między innymi, że istota ryczału jako świadczenia kompensacyjnego polega na tym, iż świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywiście poniesionych kosztów. W zależności od konkretnego przypadku kwota ryczału pokrywa więc pracownikowi koszty noclegu w wymiarze mniejszym albo większym niż faktycznie przez niego poniesione. Ryczałtowy sposób rozliczania ma na celu uproszczenie wzajemnych rozliczeń. W rezultacie, jeżeli pracownik kosztów tych rzeczywiście nie poniesie, to i tak przysługuje mu ustalony ryczałt, który stanowi wówczas jego dodatkowy dochód.

Po wydaniu uchwały z 26 października 2017 r., III PZP 2/17, Sąd Najwyższy orzeka już jednolicie, kierując się zapatrywaniami wyrażonymi w jej uzasadnieniu.

Aktualne stanowisko Sądu Najwyższego w kwestii ryczału za noclegi kierowców odbywających podróże służbową można sprowadzić do następujących tez: 1) po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 24 listopada 2016 r., K 11/15, art. 77⁵ k.p. nadal ma odpowiednie zastosowanie do czasu pracy kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym; 2) brak uregulowania kwestii rozliczania kosztów noclegu w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę powoduje konieczność sięgnięcia do tego przepisu, a za jego pośrednictwem do rozporządzeń wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p.; 3) zawarcie w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę postanowienia, że pracownikowi (kierowcy) nie przysługuje ryczałt za nocleg, gdy miał możliwość nocowania w przystosowanej do tego kabinie pojazdu, oznacza brak regulacji kwestii rozliczenia kosztów noclegu pracownika w podróży służbowej, co pozwala na zastosowanie przepisów rozporządzeń wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p.; 4) sam nocleg w kabinie pojazdu, nawet o podwyższonym standardzie, nie niweczy zasadności żądania zasądzenia ryczałtów w związku z podróżą służbową; 5) ryczałt określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę może być niższy od ustalonego w przepisach wykonawczych, powinien być jednak tak ukształtowany, aby dawał rzeczywistą, a nie iluzoryczną możliwość zrealizowania tej potrzeby.

W tym stanie rzeczy, z uwagi na utrwaloną linię orzeczniczą Sądu Najwyższego, obejmującą również uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, zgłaszane przez stronę skarżącą zagadnienia prawne przestały być istotne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Nie można również twierdzić, że powołane przez stronę pozwaną przepisy budzą jeszcze poważne wątpliwości lub wywołują rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Stwierdzając, że nie zachodzą przyczyny przyjęcia skargi do rozpoznania określone w art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 1 k.p.c.